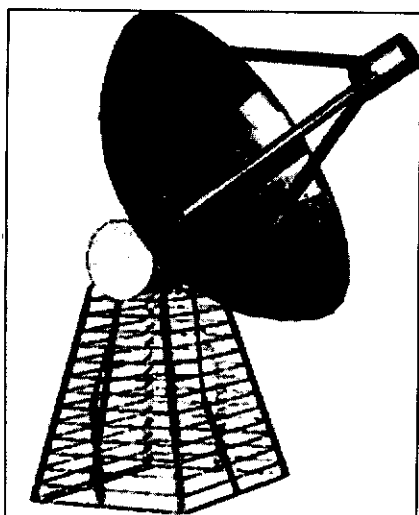

پروژه نوسازی بانکها

طرح شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی (شتاب)

بخش سوم

پروژه نوسازی بانکها، حکایت بیرون‌خریدن از پوسته سنت و حرکتی محتاطانه به سوی عرصه مدرنیسم است. در بخش‌های اول و دوم این گزارش، اهداف و عملکرد و مسایل و مشکلات طرح جامع اتوماسیون سیستم بانکی را شرح دادیم و به این نتیجه منطقی و محکم رسیدیم که «فن آوری یک امر ثانویه است، اول باید مدیریت درست باشد» اینک جستجو در حوزه مدرن‌سازی بانکها را ادامه می‌دهیم و به سراغ طرح شبکه تبادل اطلاعات بانکی (شتاب) می‌رویم تا ببینیم در پایان این دور از تحلیف به کدام حرف حساب می‌رسیم.

بانک و اقتصاد

«شتاب» چیست و چرا؟

با توجه به ۱. حجم سرمایه‌گذاری زیاد لازم برای استفاده از دستگاه‌های خودپرداز (ATM)، ۲. عدم پذیرش مراکز خدماتی جهت نصب پایانه‌های فروش (POS) متفاوت بانک‌های متفاوت برای پذیرش کارت‌های این بانکها، ۳. محدود شدن مشتریان هر بانک صرفاً به ATMها و مراکز خدماتی مورد قرارداد هر بانک و در نتیجه، عدم رغبت در گسترش استفاده از کارت، از ابتدا اجرای طرحی برای اتصال مراکز خدمات کارت بانکها به یکدیگر در طرح جامع در مدنظر قرار گرفت، به صورتی که دارنده کارت هر بانک با مراجعه به دستگاه خودپرداز (ATM) و پایانه فروش (POS) نصب شده در کشور، صرفنظر از این که این پایانه‌ها توسط چه بانکی نصب شده است، قادر به انجام تراکنش‌های مالی موردنظر خود بر روی حسابش باشد.

این طرح در بانکداری بین‌المللی به مرکز سوئیچ بین بانکی معروف است که در طرح جامع، شتاب

باعث می‌شود که شبکه بانکی از نگاه مشتریان به‌عنوان یک مجموعه یکپارچه نمایان شود و کلیه بانک‌های عضو با مشتریان یکدیگر به‌صورت یکسان برخورد نمایند.

مهمترین ویژگی پول رایج در سطح جامعه، اصل پذیرش و سیال بودن آن در تمامی بنگاه‌های اقتصادی است. شتاب باعث می‌شود تا کارت پرداخت‌های موجود، مستقل از بانک صادرکننده، توسط کلیه پایانه‌ها و بنگاه‌های اقتصادی مورد پذیرش قرار گیرند و یا به عبارتی، همانند پول رایج سیال شوند. این امر باعث صرفه‌جویی در هزینه‌های بانکی می‌گردد.

در ارتباط با صرفه‌جویی‌هایی که پروژه شتاب منجر به آنها می‌شود، می‌توان تقسیم‌بندی زیر را ارائه داد:

در بانک‌های تجاری ۲۷ درصد از وقت مفید کارکنان باجه‌ها صرف ورود اطلاعات و کنترل آنها می‌شود، در حالی که استفاده از پول الکترونیکی، این معضل را به‌سهولت برطرف می‌کند.

اداره شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی (شتاب) در یکی از بولتن‌های منتشره‌اش خود را چنین معرفی می‌کند: پروژه شتاب، یکی از اجزای مهم بانکداری الکترونیکی می‌باشد که به منظور زیرساختار استفاده از پول الکترونیکی در سطح جامعه، طراحی و ایجاد شده است. شتاب، اطلاعات پولی - مالی بین بانکی را در یک بستر کامپیوتری - مخابراتی انتقال داده و موجبات تسویه بین آنها را فراهم می‌آورد و از طرفی،

صرفه‌جویی‌های مستقیم

این نوع صرفه‌جویی، در زمینه‌های دریافت و پرداخت، چاپ و نشر اسکناس، ضرب مسکوک، حمل‌ونقل پول و امور بایگانی اسناد بانکی اتفاق می‌افتد و کاملاً محسوس، کمی و قابل اندازه‌گیری است:

- دریافت و پرداخت: اصولاً بانک به‌طور دائم با اطلاعات پولی و مالی سروکار دارد و در ارتباط با حفظ و نگهداری این اطلاعات هزینه می‌کند. همواره مشتریان برای واریز و برداشت پول در یک حساب بانکی، اسناد مربوطه را تکمیل نموده و به‌جا تسلیم می‌نمایند و مسوول باجه هم بعد از کنترل آن را در رایانه ثبت می‌کند. ثبت اطلاعات زمان‌بر بوده و منجر به تشکیل صف در کنار باجه می‌شود. طبق محاسبات انجام‌شده در بانک‌های تجاری ۲۷ درصد وقت مفید کارمندان باجه صرف ورود اطلاعات و کنترل آنها می‌شود. استفاده از پول الکترونیکی مانند ATM و POS ... به‌طور کامل مرحله ورود، ثبت و کنترل اطلاعات را حذف کرده و منجر به آزادسازی ۲۷ درصد از وقت مفید کارمندان باجه می‌شود.

- چاپ و نشر اسکناس و ضرب مسکوک: هزینه چاپ و نشر هر برگ اسکناس، حدود ۱۶ تومان می‌باشد، ضمن این‌که روند چاپ آن به دلایل حفاظتی - امنیتی و نوع آن مستلزم هزینه ارزی است. اما گسترش پول الکترونیک نیاز به چاپ و نشر را کاهش می‌دهد و در نتیجه، هزینه ناشی از این روند کاهش پیدا خواهد کرد.

گرددش پول الکترونیکی، نیاز به اسناد کاغذی را از بین می‌برد و بایگانی کردن اطلاعات هم به فضای بسیار کمتری نیاز خواهد داشت.

- حمل‌ونقل پول: یکی از وظایف بانک مرکزی، به‌گرددش درآوردن پول در سطح کشور است. بنابراین، بعد از چاپ پول، باید آن را به محل مورد نیاز ارسال کرد. حمل و نقل پول هم مستلزم سرمایه‌گذاری‌های زیادی در زمینه اتومبیل‌های مخصوص حمل پول و نیروی انسانی است. اما پول الکترونیکی از این هزینه‌ها می‌کاهد. به عنوان مثال، بعد از گسترش بانکداری الکترونیکی در کشور فرانسه، ۷۶ درصد از هزینه‌های بانک مرکزی فرانسه در زمینه حمل‌ونقل پول کاسته شده است.

- امور بایگانی اسناد بانکی: اسناد بانکی، اسناد حقوقی محسوب می‌شوند و طبق قوانین قضایی، حفظ و نگهداری آنها به مدت ۱۰ سال به‌صورت اصل و فیزیکی واجب است و پس از آن نیز باید به صورت میکروفیلم یا روش مشابه نگهداری شوند. بیش از ۱۷ درصد از این‌ها بانک‌ها در حال حاضر، بابت حفظ و نگهداری اسناد مورد استفاده قرار می‌گیرند، البته باید هزینه‌های خرید و چاپ فرم‌های بانکی را نیز در این امر منظور داشت. گردش پول الکترونیکی به دلیل ماهیت داده‌ها و کامپیوتری بودن آنها باعث می‌شود که نیاز به اسناد کاغذی از بین برود و به دلیل همین ماهیت، بایگانی اطلاعات مربوط به آن از نظر حجم فیزیکی به فضای بسیار کمتری نیاز دارد و دستیابی به آن سریعتر و کم‌هزینه‌تر است. کشور آمریکا هزینه حمل‌ونقل اسناد بانکی و نگهداری فیزیکی آنها را ۸۳ میلیارد دلار در سال برآورد می‌کند و برآورد کارشناسان آمریکایی حاکی از صرفه‌جویی ۴۶ میلیارد دلاری در صورت بهره‌برداری از پول الکترونیکی است.

صرفه‌جویی‌های غیرمستقیم

این نوع صرفه‌جویی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است که اگرچه محسوس هستند، ولی کیفی بوده و قابل اندازه‌گیری نمی‌باشند.

- گسترش پول الکترونیکی مردم را از مراجعه به بانک‌ها، خصوصاً به شعبه‌ها بی‌نیاز کرده و این امر برابر است با کاهش ترافیک و توزیع مناسب و مسطح مشتریان در شبکه بانکی. عمده‌ترین ویژگی شتاب، تبادل اطلاعات پولی و بانکی به‌صورت یکنواخت در بین بانک‌ها است. بنابراین، شعب بانک‌ها می‌توانند به کلیه مشتریان شبکه بانکی خدمت‌دهی کنند. لذا از ازدحام مشتریان در شعبه کاسته خواهد شد و رضایتمندی عمومی افراد جامعه فراهم خواهد آمد.

- اسکناس و مسکوک به دلیل دست‌به‌دست‌گشتن باعث انتقال آلودگی است. گزارش‌های وزارت بهداشت حاکی از وجود میکروب‌های خطرناک در اسکناس‌های کهنه می‌باشد و روش‌های امحای سنتی هم منجر به نابودی آنها نمی‌شود. گسترش پول الکترونیکی به‌طور کامل منجر به حذف این آلودگی‌ها می‌شود.

- پروژه شتاب می‌تواند باعث کاهش ترافیک در سطح شهر و حفظ محیط زیست و کاهش مصرف سوخت در سطح عمومی شود.

- امنیت، زمانی حفظ می‌شود که در صورت بروز

خلاف یا بزه در سطح جامعه، امکان کشف آن از طریق اطلاعات امکان‌پذیر باشد. ردوبدل شدن پول در بین بزه‌کاران به دلیل ناشناس ماندن مصرف‌کننده، امری رایج است و خلافکاران همواره مزد عمل خلاف خود را به صورت نقد به‌دست می‌آورند. گسترش پول الکترونیکی موجب کاهش نیاز به پول فیزیکی شده و این کاهش به‌طور خودکار موجب کاهش بزه در جامعه می‌شود. از طرفی دیگر، موجبات کشف سریعتر بزه در جامعه را فراهم خواهد آورد. پروژه عملیات شتاب، عملیات پولشویی را مشکل کرده و در بسیاری از موارد نامکن می‌کند.

گسترش پول الکترونیکی حتی به بهداشت جامعه هم کمک می‌کند، چون مردم را از دست‌به‌دست کردن اسکناس‌های کهنه و کثیف و آلوده نجات می‌دهد.

- خرید کالا توسط کارت‌های پرداخت، موجب یکسان شدن عزت فردی در سطح جامعه خواهد شد، زیرا از منظر فروشنده کالا، کلیه خریداران یکسان هستند و بانک صادرکننده کارت، تضمین‌کننده پرداخت پول است و این امر مانع از تکبر و تفاخر خواهد شد و به‌طور غیرمستقیم، موجب گسترش عدالت اجتماعی و افزایش روحیه نشاط و آرامش در سطح جامعه می‌شود.

ما هنوز پرخوردار نیستیم گفتگو با رییس اداره "شتاب"

پس از مصاحبه با مسوولان و دست‌اندرکاران شرکت خدمات انفورماتیک و آگاهی از نقطه‌نظرات آنان، به اداره شتاب مراجعه کردیم و برآن شدیم تا نقطه‌نظرات مسوولان شبکه تبادل اطلاعات بین‌بانکی را نیز بشنویم و از خودشان در مورد این مرکز سوالاتی بکنیم. بنابراین، با هماهنگی قبلی روابط عمومی بانک مرکزی و در حضور نماینده آن اداره و معاون رییس اداره شتاب، با آقای کامیاب، رییس این اداره در ساختمان بانک مرکزی ملاقات کردیم و پرسش‌های خود را در مورد اتوماسیون بانک‌ها و روند آن در کشورمان مطرح نمودیم و اکنون متن این مصاحبه:

❏ اخیراً با تاسیس اداره شبکه تبادل اطلاعات

بین بانکی، اقداماتی برای اجرای طرح شتاب آغاز شده است. لطفاً بفرمایید که اولاً، طرح شتاب چیست و چه اهدافی را در مدنظر دارد؟ و ثانیاً، چه بخش‌هایی از حلقه‌های مفقوده بانکداری الکترونیکی کشور را کامل خواهد کرد؟ و آیا با اجرای کامل طرح شتاب، آرزوی ملی برای داشتن یک نظام بانکی کارآمد و مدرن برآورده خواهد شد یا باز هم باید منتظر طرح‌های دیگری بود؟

□ سوال شما خیلی وسیع است. پروژه شتاب، یک سیستم پرداخت کامپیوتری است و امکان اتصال بانک‌های مختلف را به یکدیگر فراهم می‌نماید تا مشتریان بتوانند از خدمات بانک‌ها به‌طور مشترک استفاده کنند. و به‌طور خیلی صریح‌تر، به این معناست که وقتی بانکی عضو شتاب می‌شود و کارت پرداخت برای مشتریانش صادر می‌کند، دارنده آن کارت می‌تواند از امکانات سایر بانک‌های عضو شتاب نیز استفاده کند.

وقتی که یک بانک عضو شبکه شتاب می‌شود و کارت پرداخت برای مشتریانش صادر می‌کند، دارنده این کارت می‌تواند از امکانات سایر بانک‌های عضو شبکه شتاب هم استفاده کند.

در حال حاضر، معمولترین سرویسی که در جامعه ما جاافتاده است، استفاده از دستگاه‌های خودپرداز بانک‌هاست و به اینصورت عمل می‌کند که بانک‌هایی که عضو شتاب هستند، این امکان را برای مشتریان خود فراهم می‌کنند که از خدمات یکدیگر بهره‌مند شوند. امکان دیگری که می‌توان در این زمینه از آن یاد کرد، استفاده مشترک از پایانه فروش بانک‌هاست، به‌طوری که این دستگاه‌ها در مراکز خرید (از قبیل بیمارستان‌ها، فروشگاه‌ها، مراکز خدمات مختلف و...) نصب می‌شود و خریداران به‌جای پرداخت پول نقد، با استفاده از کارت‌های خود می‌توانند وجه موردنظر را از حساب خود پرداخت کنند و این خود رکن مهمی در بانکداری الکترونیکی محسوب می‌شود، اما همه آن نیست.

درواقع، پول الکترونیکی به این صورت ایجاد می‌شود که افراد به جای حمل وجوه توسط خودشان،

آنها را نزد بانک‌ها می‌سپارند و با استفاده از یک کارت می‌توانند در همه جا نیازهای مالی خود را برطرف کنند. این مساله خود در درجه اول از امنیت بسیار بالایی - هم برای مشتری و هم برای فروشنده - برخوردار است، چون هم مشتری ملزم به حمل پول نمی‌شود و هم فروشنده به جای این که پول را از مشتری نقداً دریافت و شمارش کند و در صندوق قرار دهد، می‌تواند آن را مستقیماً به حساب خود واریز کند. امکان دیگری که شتاب ایجاد می‌کند، این است که مشتریان قادر خواهند بود که در شعب مختلف بانک‌ها امور بانکی و مالی خود را کارپرداز می‌کنند. عنوان مثال، اگر کسی تصمیم داشته باشد که از شرق تهران پولی را به حسابش در غرب تهران واریز کند، دیگر نیازی به صرف وقت و هزینه برای رسیدن به مقصد خود ندارد و می‌تواند در همان محلی که هست، امور بانکی خود را در یکی از شعب عضو شتاب کارسازی کند. لازم به توضیح است که این موضوع محدودیت جغرافیایی هم ندارد، یعنی این امکان حتی در شهرهای دیگر هم وجود دارد.

▶ کامران کامران، رئیس انجمن بانکداری الکترونیکی، قوانین هم باید تغییر کنند.

درواقع، عمده تلاش ما در استفاده از امکانات شتاب و پول الکترونیکی، توسعه پایانه‌های فروش است که در مراکز فروش و غیره نصب شوند و باید گفته شود که انگیزه اصلی در استفاده از این دستگاه‌های خودپرداز و به‌ویژه در مورد پایانه فروش، ایجاد اعتماد در مردم است - چه خریدار که می‌خواهد پولی را پرداخت کند و چه فروشنده که می‌خواهد دریافت کند. این اشخاص باید به سیستم بانکی و به شتاب این اطمینان را داشته باشند که این کار را به‌طور صحیح انجام می‌دهد. البته باید متذکر شویم که این کاری نیست که در کوتاه‌مدت قابل اجرا باشد، حتی کشورهایی که پیش از ما چنین طرحی را اجرا کرده‌اند، هنوز قادر نشده‌اند تا اطمینان عمومی را در بسیاری از موارد جلب بکنند، چون این یک کز فرهنگی است و با

تغییر عادات یک جامعه سروکار دارد. به‌عنوان مثال، یک فروشنده مدت‌های مدیدی پول را از دست مشتری به‌طور فیزیکی دریافت کرده است و برایش کمی سخت است که یک دستگاه کوچک به اندازه دستگاه تلفن جلویش بگذاریم و بگوییم که با این دستگاه و یک کارت، پول به حساب شما واریز می‌شود. قطعاً این مساله برای قبولاندن به آحاد مردم زمان‌بر خواهد بود و مدت زیادی طول خواهد کشید تا این اعتماد در مردم ایجاد شود که این سیستم کار می‌کند و لذا این کار نیاز به اطلاع‌رسانی عمومی و آگاهی مردم و آموزش همگانی دارد.

□ / آیا اسناد و مدارکی که توسط بانکداری الکترونیکی ردوبدل می‌شود، از لحاظ قانونی هم معتبر هستند یا خیر؟

□ همانطور که گفتم، جاانداختن بانکداری الکترونیکی نیازمند زمینه‌سازی و آماده‌سازی زیرساخت‌های مختلف است که یکی از آنها آماده‌سازی زیرساخت‌های حقوقی است، یعنی اگر سیستم‌هایی را اجرا کنیم که قوانین چک تغییر کند، ما باید ابزارهایی را ابداع کنیم که قوت چک را داشته باشد. اگر چک در دادگاه به‌عنوان یک سند پذیرفته می‌شود و روی آن اقدامات قضایی و حقوقی انجام می‌شود، بایستی این ابزارها هم همین قوت را داشته باشند. بنابراین، باید قوانین ما با بانکداری الکترونیکی تغییر پیدا کند. این، بخشی از طرح جامع

توضیح برای تصحیح

۱- بررسی چگونگی پیشرفت طرح جامع اتوماسیون سیستم بانکی که در صفحات ۴۶ و ۴۷ شماره قبل درج شد، مربوط به سال ۱۳۸۰ است و بدیهی است که در حال حاضر، وضعیت بانک‌ها نسبت به سال ۱۳۸۰ تغییر کرده است. این نکته در شماره قبل از قلم افتاده بود که ضمن پوزش بدینوسیله جبران می‌شود.

۲- با توجه به اینکه تغییرات مدیریت در سطح کلان بانک رفاه مربوط به سال ۱۳۸۲ است، لذا علیرغم گزارش پیشرفت اتوماسیون بانک‌ها، این تغییرات نمی‌توانسته است در چگونگی فعالیت‌های سال ۱۳۸۰ این بانک موثر بوده باشد. این نکته را هم ضمن پوزش مجدد، توضیح می‌دهیم تا از هرگونه سوءتفاهم و سوء تفاهمی جلوگیری بعمل آید.

بانک و اقتصاد

سیستم‌های پرداخت بانک مرکزی است و کمیته‌ای را در بانک مرکزی تعریف کرده‌ایم برای مطالعه و ارایه طرح برای شناخت نیازهای تغییر در قانون، یعنی برای پاسخ به این سوال که چه تغییرات قانونی باید ایجاد کرد تا بتوان از پول الکترونیکی بهره‌برداری کرد؟ چون در حال، بخشی از اعتماد مردم نیز در همین است که اطمینان داشته باشند که به فرض اگر دستور پرداختی اجرا شد یا بانکی گواهی صادر کرد که یک دستور پرداختی اجرا نشده است، این امر باید ضمانت اجرایی داشته باشد و این هم نیاز به تغییرات در قوانین دارد.

مضاف بر مسایل فوق، بسترسازی‌های دیگری هم لازم است که یکی از آنها، بسترسازی و ایجاد و توسعه شبکه مخابراتی است. اگر شبکه مخابراتی ما کارآمد نباشد، مثلاً مرتب قطعی داشته باشد و نتواند ارتباط بموقمی را ایجاد نماید و گردش اطلاعات را بین شعب بانک‌ها به‌طور کارآمد اجرا نماید، طبیعتاً و به‌طور قطع، سیستم بانکی کارآمدی هم نخواهیم داشت، و اگر مشتری ارتباط مخابراتی لازم را با سیستم نداشته باشد، قطعاً نخواهد توانست سرویس یا خدمات مورد نظر مناسبی را از دستگاه بگیرد و این وضع موجب عدم اعتماد به سیستم را فراهم خواهد آورد. زمینه دیگری که ما داریم روی آن کار می‌کنیم، تدوین مقررات و روش‌ها و استانداردهاست. سعی ما بر این است که پرداخت‌هایمان در دستورالعمل‌هایی با استانداردهای مشخص صورت گیرد. وقتی که بانک مرکزی از سیستم‌های جامع اطلاعاتی صحبت می‌کند، عمدتاً، روی اتصال بانک‌ها به یکدیگر است نه شعب آنها، زیرا ارتباط بین شعب، همان اتوماسیون بانک‌هاست که اصلاً بحث دیگری است.

در زمینه بانکداری الکترونیک، هنوز در ابتدای راه هستیم و نسبت به دیگر کشورها بسیار هم عقبیم.

اتوماسیون بانک‌ها، یعنی این که بانک‌ها بتوانند شعب خود را به اداره مرکزی خود متصل کنند و بتوانند اطلاعات و عملیات بانکی را بین شعب خود به‌جریان درآورند که ما وارد آن نمی‌شویم. هنگامی که این اطلاعات به اداره مرکزی می‌رسد تا با بانک‌های دیگر مبادله شود، هنگامی که به دروازه خروج می‌رسد، باید

استانداردهای مشخصی داشته باشد. هدف ما هم تدوین همان استانداردها و تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری لازم برای تسهیل مبادلات اطلاعات بین بانکی به‌صورت بلادرنگ، یعنی Online می‌باشد. **۳ / سال‌ها پیش از آغاز طرح شتاب، شرکت خدمات انفورماتیک مسوولیت یکسان‌سازی عملیات و اتوماسیون سیستم بانکی را به‌عهده داشت. لطفاً بفرمایید که در شرایط حاضر، چه نوع ارتباط ساختاری یا کارکردی بین طرح شتاب و شرکت خدمات انفورماتیک وجود دارد؟**

□ البته این برداشت خیلی هم دقیق نیست که شما فرمودید. چون شرکت خدمات انفورماتیک یک شرکت خدمات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری رایانه‌ای است و هیچ شرکت رایانه‌ای نمی‌تواند ادعا کند که سیستم اتوماسیون بخش بانکی را انجام می‌دهد، چون اتوماسیون در بانک، در درجه اول یک کار مالی است نه کار فنی، یعنی ابتدا باید یک کار مالی انجام شود و بعد طراحان مالی به یک شرکت رایانه‌ای سفارش کار بدهند که چه سخت‌افزارها و نرم‌افزارهایی لازم است که این طرح روی رایانه‌ها سوار شود. این بانک‌ها هستند که باید طرح‌های لازم را برای کارآمدنمودن روش‌های کارشان پیاده‌سازی نمایند و ارایه کنند و در مرحله بعدی، آن را به یک شرکت خدمات انفورماتیکی سفارش دهند تا نرم‌افزار و سخت‌افزارهای لازم را برنامه‌ریزی کند. در واقع، نقش شرکت خدمات انفورماتیک عمدتاً روی اتصال بانک‌ها به یکدیگر بوده است، نه این که اتوماسیون آنها را انجام دهد. امروز هم شرکت فوق در این طرح نقش دارد، اما نه به‌عنوان طراح سیستم، چون طراحی سیستم را بانک مرکزی به همراه بانک‌ها باید انجام بدهد، یعنی استفاده‌کنندگان اصلی سیستم.

شرکت خدمات انفورماتیک، در حال حاضر، این سیستم‌ها را نوشته و عملیاتی کرده است و در حال حاضر هم این کار توسط آنها صورت می‌گیرد. اما در واقع، اپراتوری سیستم به عهده بانک مرکزی است. چون همانطور که قبلاً هم گفتیم، در آینده، هنگامی که سیستم‌های جامعی را که شروع کرده‌ایم، تکمیل و پیاده‌سازی کردیم و به مرحله اجرای کامل درآمد، دیگر وظیفه اداره آن به عهده شرکت خدمات انفورماتیک نخواهد بود، بلکه همانطور که در تمام دنیا مرسوم است، اداره پایایی سیستم‌های پرداخت

بانکی معمولاً به صورت دسته‌جمعی و به‌وسیله افراد ذینفع، یعنی خود بانک‌ها اداره می‌شود و در مدیریت و اداره کردن آنها لازم است که همه بانک‌ها سهیم باشند. به همین علت، در آینده، عملیات شتاب از بانک مرکزی خارج می‌شود و تحت نظر سازمان واحدی با مشارکت بانک‌ها اداره خواهد شد. در حال حاضر، ورود بانک مرکزی به شتاب و درآوردن آن به صورت یک واحد از بانک مرکزی به نام شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی و انجام امور عملیاتی آن، صرفاً بدین منظور است که ما بانک‌ها را با شتاب آشنا و سیستم را عملیاتی کنیم و در اختیار آنها قرار دهیم. بانک مرکزی عملاً باید سمتش تدوین مقررات و نظارت بر عملکرد سیستم باشد، نه کارهای عملیاتی. کارهای عملیاتی را معمولاً در بانک مرکزی انجام نمی‌دهند، اما معمولاً پیش هم می‌آید که در هنگام راه‌اندازی این سیستم این اداره دخالت نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هم به همین منظور وارد شد که بعد آن را به خود بانک‌ها واگذار کند.

همزمان با پیاده‌سازی بانکداری الکترونیک، باید آموزش‌های همگانی به جامعه و آموزش‌های تخصصی به سیستم داده شود.

۳ / سال‌هاست که مردم، مخصوصاً مشتریان بانک‌ها راجع به بانکداری الکترونیک و همچنین اتوماسیون شبکه بانکی و کامپیوتریزیشن شعب و برقراری شبکه اطلاعات الکترونیکی ویژه سیستم بانکی و نیز استفاده از ابزارهای مدرن مانند ATM و کارت‌های اعتباری مطالب مختلفی را می‌شنوند و بعضاً از اینگونه خدمات و تجهیزات هم استفاده می‌کنند. به‌نظر شما، با توجه به این مجموعه اقدامات، می‌توانیم باور کنیم که از بانکداری الکترونیک برخوردار شده‌ایم یا خیر؟ چنانچه پاسخ این سوال نسبی است، لطفاً میزان یا درصد پیشرفت ما را در زمینه بانکداری الکترونیک تعیین کنید.

□ خیر، ما هنوز برخوردار نیستیم. ما زمانی برخوردار خواهیم بود که بتوانیم شتاب را در سطح جامعه گسترش دهیم و مردم از آن استفاده کنند. برای

سیستم‌های بانکداری الکترونیک و پول الکترونیک سیستم جامع دیگری لازم است، مثلاً سیستم تسویه بانکی بلادرنگ را که به آنها RTGS می‌گویند، باید راه‌اندازی کنیم؛ باید اتاق پایاپای الکترونیک را در کشور طراحی کنیم و باید سیستم‌های اوراق بهادار الکترونیک و نیز خود شتاب را داشته باشیم. اگر همه این کارها را انجام دهیم، می‌توانیم ادعا کنیم که سیستم بانکداری الکترونیک داریم و زمینه گسترش بانکداری الکترونیک را فراهم کرده‌ایم. دیگر این که، باید بدانیم که چقدر سیستم‌های مخابراتی ما تقویت شده و بتوانیم این امکانات را به اقصی نقاط کشور ببریم. بنابراین، ما راه زیادی را در پیش داریم.

این طرح نیاز مبرمی به تخصیص منابع دارد - چه به لحاظ نیروی انسانی متخصص و چه به لحاظ بودجه از نظر مالی. باید همه کشور و به خصوص مصرف‌کنندگان اصلی سیستم، مشارکت بیشتری بنمایند، البته منظور من به‌طور مشخص بانک مرکزی و سیستم بانکی است، ولی مصرف‌کنندگان دیگر این سیستم شرکت‌های بیمه، بورس و سرمایه‌گذاری خواهند بود. ما موقعی می‌توانیم بگوییم سیستم الکترونیک راه‌اندازی کرده‌ایم که به‌طور مثال، دیگر لازم نباشد که برای پرداخت سود سهام یک شرکت، چک در وجه شخص صادر شود و با مراجعه حضوری به وی پرداخت کنند. بنابراین، جمع‌بندی ما این است که ما تازه در ابتدای راه هستیم و متأسفانه بسیار هم نسبت به کشورهای دیگر عقبیم، حتی از بعضی از کشورهای همسایه که به لحاظ مالی و نیروی انسانی از آنان برتر هستیم، اما از این بابت عقب‌تریم. ولی داریم سعی می‌کنیم که به طراحی سیستم‌ها سرعت ببخشیم.

لطفاً حلقه‌های مفقوده در زنجیره الکترونیک شدن نظام بانکی را هم شرح دهید. □ یکی از آنها بستر مخابراتی کارآمد است که ما نداریم و این برعهده مخابرات است که باید خدمات تلفن ساکن و همراه را ارائه دهد و هم کانال‌هایی را ایجاد کند که خدمات بانکی به‌طور بسیار کارآمد در سطح کشور جریان یابد. شما توجه داشته باشید که به‌عنوان مثال، سیستم سوئیفت که در دنیا به‌عنوان سیستم پیام‌رسان مطرح است و ما هم از آن در ایران استفاده می‌کنیم، در دنیا در طول سال یک یا دو ثانیه قطعی دارد و وقتی که صحبت از سیستم کارآمد می‌شود، یعنی سیستمی در این سطح از توانایی باشد،

و اگر غیر از این باشد، مطمئن باشید که تمام طرح‌ها و پروژه‌ها با مشکل برخورد می‌کند.

یکی دیگر از مشکلات ما این است که همه بانک‌ها با فن‌آوری‌های جدید به یکدیگر متصل نیستند و همین وضع، انوماسیون بانک‌ها را مشکل می‌کند و همین اشکال قطعاً سیستم پرداخت ما را هم دچار مشکل خواهد کرد.

□ / یعنی حتی با دریافت مجوز تاسیس یک سیستم مخابراتی مستقل هم نتوانسته‌اید این مشکل را حل کنید؟

□ البته ما به‌عنوان شتاب‌کاری نکرده‌ایم. این کار را شرکت خدمات انفورماتیک انجام داده است که اساسی‌ترین کار این شرکت بوده. در حال حاضر، بانک‌ها به هم متصلند و اطلاعات بین بانک مرکزی و بانک‌های دیگر را تبادل می‌کنند. یا سیستم سیبا که اکنون می‌تواند خدماتی را ارائه کند، به‌علت برخورداری از همین سیستم مخابراتی است. اما سرمایه‌گذاری بیش از این می‌خواهد، چون پروژه بسیار عظیم است. و البته بانک‌های ما هم خیلی زیاد هستند و کشورمان هم وسیع است. در نتیجه، اتصال همه این شعب به سیستم، کار زمان‌بر و سختی است و بخش مخابراتی باید بتواند این کار را انجام دهد. به‌هرحال، امکانات محدود است و هنوز جای سرمایه‌گذاری دارد.

در آینده، عملیات شتاب از بانک مرکزی خارج می‌شود و تحت نظر سازمان واحدی با مشارکت بانک‌ها اداره خواهد شد.

نکته بعدی، همین قوانین مربوط به تجارت الکترونیک است که هنوز تصویب نشده، اما باید نهایی شود و این از ارکان اصلی تجارت الکترونیک است که اسناد الکترونیک باید به‌عنوان سند قابل‌ارایه در دادگاه شناخته شوند و ضمانت اجرایی داشته باشند و این اساس کار است و اگر این کار نشود، نمی‌شود بانکداری الکترونیک را به آن معنا پیاده کرد. خوشبختانه در مورد تخصیص منابع مشکلی نیست، چون هم مجلس و هم دولت روی آن مصوبه دارند و امکانات لازم را از این لحاظ فراهم کرده‌اند و مجوزهای لازم برای تامین منابع را داده‌اند. مشکل بعدی، جلب مشارکت همگانی است.

اصولاً برای چنین کاری در بسیاری از کشورها، شورای ملی پرداخت تشکیل می‌دهند. این درواقع، بدین معناست که همه دستگاه‌ها باید عزم خودشان را جزم کنند که این سیستم پیاده شود و اگر نکنند، درست است که می‌توان طرح را پیاده کرد، اما استفاده از آن دچار مشکل خواهد شد، چون اجرای سیستم طولانی است، ضمن این که در حین اجرای آن، باید اطلاع‌رسانی هم در جامعه صورت گیرد. باید آموزش‌های همگانی به جامعه و آموزش‌های تخصصی به سیستم داده شود تا سیستم مستقر شود و بتوان از آن بهره‌برداری کرد، چون اگر این همزمانی صورت نگیرد، زمانی که سیستم راه‌اندازی می‌شود، چون توانایی کار با آن وجود ندارد، لذا سیستم کهنه می‌شود و در نتیجه، از عالم تکنولوژی عقب می‌مانیم.

□ / همانطور که اشاره کردید، بانکداری الکترونیک آنطور که باید، در فرهنگ عمومی جذب و هضم نشده است. حال بفرمایید که آیا پروژه فرهنگی برای جبران‌ناختن بانکداری الکترونیک تعریف شده است؟ و این پروژه‌ها به صورت هماهنگ در سیستم بانکداری اجرا می‌شود؟ □ اطلاع‌رسانی، فرهنگ‌سازی و آموزش جزو لوازم اصلی کار است. این سیستم زمانی خوب عمل می‌کند که مردم آن را از روی میل و رغبت پذیرفته باشند و به آن اعتماد کنند. قاعدتاً ما طرح‌هایی را در حال بررسی داریم و از طریق بانک‌ها و بخش آموزش بانک مرکزی برنامه منظمی را برای این کار اجرا خواهیم کرد و به‌مرور که پروژه پیش می‌رود، آگاهی‌های لازم را خواهیم داد. در حال حاضر که در مراحل اولیه پروژه هستیم، عمده تمرکز ما روی بانک‌ها و پرسنل بانک‌هاست، پرسنلی که باید این سیستم‌ها را در بانک مرکزی نظارت و در بانک‌ها اجرا کنند. این پرسنل در وهله اول باید آموزش ببینند و قاعدتاً آموزش تخصصی کارکنان بانک مرکزی و بانک‌ها هم بخشی از اطلاع‌رسانی عمومی است، این بدان معنی نیست که ما نیاز به اطلاع‌رسانی عمومی نداریم. انشاءاً... به مرور که پروژه پیش برود، ما هم روی این موضوع بیشتر کار خواهیم کرد.

□ / از شما تشکر می‌کنیم. ■ تهیه کنند: شیوا متمدی